

Nr 541

Av herr Gezelius, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 13,
med förslag till lag om ändring i vattenlagen.

(Lika lydande med motion nr 640 i Andra kammaren)

Frågan om möjligheterna att skydda enskild rätt som beröres av ansökningar om byggande i vatten enligt bestämmelserna i vattenlagen var redan i samband med förarbetena för 1918 års vattenlag föremål för ingående prövning. I Kungl. Maj:ts proposition nr 128/1918 (sid. 330) lämnades en ingående redogörelse för detta svårlösta problem. Härvid framhölls särskilt det olämpliga i att det allmänna ombudet — kammarkollegium — även skulle biträda med råd åt enskilda sakägare som berördes av ansökningarna. Emellertid begränsade sig departementschefen till att föreslå den form av rådgivning som framgår av bestämmelserna i 11 kap. 35 §. Vid utskottsbehandlingen (3:e särskilda utskottets 1918 utlåtande nr 1 sid. 79) yrkades motionsvis att ombudet eller ombuden icke blott skulle biträda med "kostnadsfria råd" utan även med "kostnadsfria dåd". Någon ändring vidtogs likväl icke i propositionens förslag till den nämnda paragrafens utformning.

Förhållandena i fråga om vattnet och dess utnyttjande hava efter 1918 utvecklats på ett sätt som lagstiftarna vid nämnda tidpunkt varken kunde förutse eller ens ana. Följden härav har blivit att vattenlagen numera praktiskt taget varje år är föremål för ändringar eller tillägg samtidigt som själva grundprincipen förblivit oförändrad, att vatten må tagas i anspråk för skiftande ändamål från energiutvinning till recipient för giftiga och på annat sätt skadliga ämnen. Det kunde vara intressant att utförligare belysa följderna av dessa ingrepp i naturförhållandena, men då riksdagen för ett par år sedan beslutat om en utredning för att klarlägga följderna av nämnda åtgärder inom ett helt nederbördsområde — den s.k. emåutredningen — och denna numera pågår, torde det i sinom tid bliva klarlagt såväl vilka fördelar som nackdelar som uppstå genom de i vattenlagen medgivna ingreppen i den naturliga vattenföringen. Jag finner därför ingen anledning att i detta sammanhang närmare ingå på denna fråga. Däremot vill jag fästa uppmärksamheten på att i proposition nr 13/1961 föreslagits att det skulle tillkomma nya parter, vilka berättigas att bygga i vattnet enligt bestämmelserna i vattenlagen. I propositionens 2 kap. 9 § föreslås att kronan eller kommun i eller invid vattenområde berättigas vidtaga åtgärd, som är önskvärd från naturskydds- eller hälsosynpunkt, samt taga i anspråk för sådant ändamål erforderligt vatten. Kompletterande bestämmelser härtill återfinnas i 2 kap. 31 och 36 §§.

Sammanfattningsvis kan således konstateras att vattenlagen och dess tillämpning numera ställer oändligt mycket större krav i fråga om utredning och bevisning på den, vars rätt beröres av ansökningar eller övriga åtgärder i vattnet, som kunna bli föremål för domstolsprövning, än vad som 1918 ingav såväl Kungl. Maj:t som utskottet betänkligheter och som föranledde bestämmelserna i vattenlagens 11 kap. 35 § och därefter 1920 liknande bestämmelser i 10 kap. 42 §.

Bestämmelserna i 11 kap. 35 § torde särskilt vad beträffar andra stycket med dess omständliga procedur hava kommit till ytterst ringa utnyttjande. En sakkunnig rådgivare skulle i trots härav otvivelaktigt vara av utomordentligt värde icke blott för den som beröres av ingreppen i vattnet utan även för den sökande och vattendomstolarna vid målens handläggning, vilket även uttryckligen framhålles i 1918 års proposition. Obefogade eller på felaktigt sätt framförda yrkanden kunde på ett tidigt stadium antingen helt elimineras eller givas en sådan form, att de komme att överensstamma med lagens mening. Rättegångsförfarandet skulle härigenom till alla berörda parter fördel avsevärt förenklas.

I den mån bestämmelserna i proposition nr 13/61 2 kap. 9, 31 och 36 §§ vinner riksdagens gillande kommer kronan genom kammarkollegium eller annat ombud i direkt partsförhållande till enskilda intressen i ett stort antal vattenmål. Allmänt ombud kan rimligtvis i så fall icke uppträda både som part och som rådgivare på sätt lagen förutser såväl i 10 kap. 42 § som i 11 kap. 35 §. Det torde därför vara ofrånkomligt att rådgivningsinstitutet gives en annan utformning än vad hittills varit bestämt i lagen. I samband med kungörelseförfarandet skulle det åligga vattenrättsdomaren eller syne- mannen att dels till vederbörande sakkunnige översända handlingarna i målet, dels uppgiva den sakkunniges adress, där kostnadsfria råd kunde erhållas. De sakkunniga rådgivarna böra givetvis hava varken rätt eller skyldighet att aktivt deltaga i själva rättegångarna eller syneförrättningarna, utan detta bör som hittills handhavas av särskilt befullmäktigade rättegångsombud i det fall den berörda parten så anser erforderligt. Däremot böra de sakkunniga rådgivarna vara berättigade att närvara vid syne- och rättegångsförhandlingarna.

Det har visat sig att de kostnadsfria råden, varom bestämmelse finnes i ovan omförmälda kapitel, endast anses gälla i första instans, varemot ersättningen för rådgivningen i högre instans prövas enligt bestämmelserna i rättegångsbalken. Med anledning härav bör 11 kap. 65 § kompletteras med en sådan bestämmelse att rådgivningen är kostnadsfri ända till dess förrättning eller dom vunnit laga kraft. En syneförrättning resp. ansökan innebär i och för sig i regel intet motsatsförhållande mellan tvenne parter utan är enbart en fråga — visserligen i och för sig mycket komplicerad — där nytta och skada skola prövas emot varandra och på grundval härav

den skadelidande åtnjuta ersättning efter vissa i lagen fastställda regler. Att den som beröres av nyssnämnda ingrepp därför är i minst lika stort behov av rådgivning i högre instans som i vattendomstolen torde vara uppenbart. Det måste ur rättsvårdens synpunkt förefalla betänkligt att mål i högre instans skulle tillmätas så ringa betydelse att part i detta fall icke anses vara i behov av den kostnadsfria rådgivningen, som tillförsäkras honom i underdomstol.

På grund av de ändrade rättsförhållanden som inträtt bl.a. genom den föreslagna utvidgningen i vattenlagens 2 kap. 9, 31 och 36 §§ torde det vara ofrånkomligt att KK den 1 november 1946 om förprovning rörande åtgärder till motverkande av vattenförorening m.m. samt KK 24 april 1953 angående förberedelse av vissa företag enligt vattenlagen gives en ändrad utformning. Kronan eller kommun komma hädanefter, om förslaget vinner laga kraft, att själva i många fall stå som sökande vid förprovningarna, samtidigt som de skulle företräda allmänna och enskilda intressen som beröras av deras egna ansökningar. Uppenbarligen en ohållbar dubbelställning. Jag föreslår därför att de nämnda kungörelserna ändras så, att den som beröres av de i dessa omförmälda anläggningarna på ett tidigt stadium beredes möjlighet att sätta sig in i de planerade anläggningarna och därvid berättigas till kostnadsfria råd genom en särskilt förordnad sakkunnig.

Under hänvisning till vad ovan anförts hemställes,

- 1) i första hand, att riksdagen ville i anslutning till handläggning av Kungl. Maj:ts proposition nr 13/1961 även till prövning upptaga fråga om översyn av bestämmelserna i 10 kap. 42 §, 11 kap. 35 § och 65 § första stycket samt KK den 1 november 1946 och 24 april 1953, så att dessa bringas i överensstämmelse med de i motionen framförda förslagen;
- 2) i andra hand att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning av hela problemet med den kostnadsfria rådgivningen i vattenmål.

Stockholm den 30 januari 1961

Birger Gezelius